

ОБЕРЕГИ У КУЛЬТУРІ УРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

У традиції українського народу ряд предметів: хрест, великодня крашанка, рушник та елементи одягу, хліб, вогонь у печі, деякі знаряддя праці, а також вирази: «Добрий день!», «З Богом!», «Бувайте здорові!» – набували духовного змісту, ставали знаками добра і сили, заступниками від нещасть, тобто були оберегами. З часом коло оберегів змінюється, їхнє значення трансформується, однак і вони залишаються важливою частиною життя сучасної людини та користуються попитом.

Метою дослідження є розкрити походження та сучасне побутування оберегів в українській культурі. Авторка є майстринею, яка виготовляє ляльки мотанки, тож зосереджує свою увагу саме на цих оберегах, надзвичайно популярних у наш час.

Термін «оберіг» походить від слова «берегиня», що рівнозначне грецькому «земля». У вітчизняній науковій літературі Берегиня пов'язується з образом давньослов'янської богині землі. Вона вважається матір'ю всього живого, первісним божеством-захисником людини, богинею родючості, природи та добра. З часом Берегиня стала охоронницею дому, її скульптурки знаходились у хатах, зображення-амулети носили на шії.

Образ Берегині дійшов до нас у вишивці: на обрядових рушниках, у жіночому одязі бачимо стилізовану жіночу постать, найчастіше – з піднятими руками (знак захисту), як і в ляльки-мотанки, іноді з прибогами – конями по обидва боки, зокрема в картинах-оберегах «Сімейне щастя та добробут». Окрім цього образу, українські орнаменти сповнені тотемічними знаками язичницьких часів. Орнаменту на одязі приписувалась магічна сила «не впускати» хворобу в тіло. Численні прикраси, елементи одягу також мусили «підсилювати» захисну функцію одягу щодо зла та хвороб.

У давнину в кожній хаті можна було знайти доволі незвичайні для сучасного сприйняття ляльки – ляльки-мотанки. Такі ляльки в залежності від матеріалу, з якого зроблені, за народними уявленнями мали силу оберегу.

Мотанка-коза. Коза – символ родючості, український оберіг від злих сил.

Натільний оберіг «Лялька-мотанка». В давнину її давали в дорогу жінки своїм чоловікам, синам для того, щоб він оберігав їх від усіх негараздів. Зазвичай оберіг був розміром 1-2 см. Таку мініатюрну мотанку носили на шиї..

Головним оберегом сім'ї була мотанка-зернянка Українська лялька-мотанка, наповнена зерном чи крупою, отримала назву зернянка, або круп'яничка. Оберіг на достаток та благополуччя в оселі. Її місце було зазвичай на кухні. Така лялька обов'язково мала бути повненькою як символ багатого та ситого життя. Чим вона більша, тим краще.

Мотанка-травниця – оберіг на здоров'я. Таку ляльку робили як подарунок для рідних та близьких, тому що вона була символом міцного здоров'я. Ставили її частіше біля ліжка, особливо дитячого, щоб дитина міцно спала. Давали гратись нею дітям, якщо вони хворіли. Спідничка ляльки наповнена запашними травами (м'ята, чебрець), і якщо її пом'яти, аромат посилиться.

Оберіг на весілля, для сімейних пар – «Нерозлучники» – робився з двох нероздільних ляльок. Подарунок молодят на весілля, сімейним парам до річниці одруження. Це – символ щасливого сімейного союзу, на довге та щасливе життя разом, тому ляльки робилися на єдиній руці для того, щоб сімейна пара все життя була разом, у радості й у біді. Зазвичай, для виготовлення використовувались мішківина, нитки, квіти з тканини, сухоцвіти, дерев'яна рамка.

Лялька-мотанка входить до композиції картина-оберегу «Сімейне щастя та добробут», яка може бути подарунком як для сімейної пари, так і для жінки, дівчини, чоловіка, для рідних та близьких людей, яким від щирого серця бажають всього найкращого. До оберегових елементів картини належать також рослини та плоди, сухоцвіти(мак, соняшник, льон, житні колоски), зернята.

Така різноманітність оберегів та значна їх популярність дає широкий простір для творчості майстра.